

INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT

PROGRAMET E KURRIKULËS BËRTHAMË TË GJIMNAZIT

FUSHA: SHKENCA SHOQËRORE

LËNDA: EKONOMI

KODI: 8.4.12.B

PROGRAMI I LËNDËS SË EKONOMISË

PËR KLASËN E 12^{të}

TIRANË, PRILL 2010

Kuptimi i bazave të ekonomisë është i domosdoshëm për të interpretuar ngjarjet ekonomike dhe ndryshimet në ekonominë kombëtare dhe ndërkombëtare. Ndërkohë, individët dhe komunitetet janë duke u përpjekur që të përshtatin ndryshimet strukturore në shoqëri, që burojnë nga ndikimet e ndryshimeve teknologjike dhe konkurrenca e bashkëpunimi ndërkombëtar.

Është shumë e rëndësishme që nxënësit, hap pas hapi, të aftësohen për të marrë vendime në jetën e tyre, të jenë pjesëmarrës aktivë në një ekonomi globale, anëtarë produktivë të forcës së punës dhe qytetarë të përgjegjshëm, si edhe promotorë të sistemit të sipërmarrjes së lirë.

Mendimi ekonomik ose “mënyra ekonomike e të menduarit” vjen si një produkt nga studimi i lëndës së ekonomisë. Zhvillimi i mendimit kritik i përgatit nxënësit të analizojnë dhe të peshojnë, jo vetëm efektet afatshkurtra të vendimmarrjeve të tyre, por, edhe rrjedhojat e efektet afatgjata që ato sjellin.

Lënda e ekonomisë u ofron nxënësve një kuadër jetësimit, brenda të cilit ata mund të marrin vendime ekonomike personale, të analizojnë çështje dhe politika publike aktuale dhe të kuptojnë marrëdhëniet komplekse midis sistemeve kulturore, politike dhe ekonomike.

Përvetësimi i parimeve të përgjithshme të mendimit ekonomik synon krijimin tek nxënësit të njohurive, shprehive dhe qëndrimeve e vlerave ekonomike, që janë në përshtatje me kërkesat e kornizës kurrikulare kombëtare. Përvetësimi i njohurive ekonomike bëhet në mënyrë graduale nëpërmjet procesit të krijimit të aftësive të nevojshme të nxënësve, ndërgjegjësimit të tyre mbi rolin si agjentë ekonomikë, si politikë-bërës dhe vendim-marrës aktivë të çështjeve ekonomike.

Realizimi i përmbajtjes së lëndës, konkretizohet me shembuj, ilustrime dhe nëpërmjet ushtrimit praktik të nxënësve në rolin e tyre si prodhues, si shitës të produkteve, si taksapagues, si zotërues burimesh materiale, si votues; ata delegojnë kompetencat, si konsumatorë, si kursimtarë dhe si investitorë. Nëpërmjet përdorimit të metodave didaktike në këtë lëndë, nxënësit aftësohen për të punuar në grup, për të ndërmarrë veprimtari nxitëse, fokusohen në situata konkrete, trajtojnë koncepte, fakte dhe situata ekonomike, bëjnë analiza dhe arrijnë në përfundime konkrete.

1. SYNIMI I LËNDËS

Lënda e ekonomisë synon që nxënësit:

- duke përdorur arsyetimin ekonomik dhe konceptin e burimeve të kufizuara, të bëjnë zgjedhjet ekonomike, që përfshijnë kostot oportune dhe të marrin vendime të rëndësishme për jetën e tyre;
- duke kuptuar mekanizmat nxitëse të sistemeve të ndryshme ekonomike, të aftësohen të fitojnë një kuptim më të mirë se si sistemet ekonomike funksionojnë;
- të ndërgjegjësohen se ne të gjithë jemi pjesë e një ekonomie botërore dhe kjo kërkon që ata të shqyrtojnë bashkëveprimin dhe ndërvarësinë në marrëdhëniet ekonomike, që rezultojnë nga këmbimi dhe tregtia.

Kjo do t'i ndihmojë nxënësit që të zhvillojnë aftësitë e tyre për të interpretuar problematikën ekonomike në situata të reja të zhvillimit ekonomiko-shoqëror, të zhvillojnë përkushtimin e vazhdueshëm në trajtimin e çështjeve ekonomike dhe të pjesëmarrjes aktive në zhvillimin e qytetarisë, si edhe të zhvillojnë mendimin kritik dhe aftësinë për të ndjekur problematikën ekonomike në perspektiva të reja të zhvillimit shoqëror.

2. OBJEKTIVA TË PËRGJITHSHËM

Në përfundim të këtij programi nxënës/i,-ja:

- të shpjegojë se si problemet ekonomike bazë, përbëjnë një sistem ekonomik, nëpërmjet të cilit u jepet zgjidhje problemeve dhe çështjeve të burimeve ekonomike, shpërndarjes së të ardhurave, stabilitetit dhe rritjes ekonomike;
- të klasifikojë sistemet ekonomike mbi bazën e zgjidhjes që shoqëria u jep çështjeve ekonomike bazë;
- të shpjegojë natyrën dhe veprimtarinë e sistemeve të ndryshme ekonomike;
- të identifikojë natyrën dhe tipat e sistemeve ekonomike bazuar në konceptet e nxitjes ekonomike, ndërhyrjes dhe rregullimeve të qeverisë në politikën e tregut;
- të shpjegojë ndërveprimin e forcave të tregut në përcaktimin e çmimeve të mallrave dhe faktorëve të prodhimit;
- të trajtojë marrëdhëniet ndërmjet kushteve ekonomike dhe politikave të qeverisë;
- të identifikojë faktorët që çojnë në stabilitet apo destabilitet ekonomik;
- të shpjegojë marrëdhëniet ndërmjet qeverisë, punës, dhe konkurrencës në sistemin e sipërmarrjes së lirë;
- të shpjegojë: rolin e financimit dhe investimit në suksesin apo dështimin e një biznesi, organizimin e bizneseve, strukturën e tregut dhe institucionet financiare që operojnë në një ekonomi tregu, marrëdhëniet ndërmjet papunësisë, inflacionit, politikave monetare dhe fiskale dhe efektet e tyre në ekonomi;
- të interpretojë se si burimet dhe të ardhurat ekonomike shpërndahen përmes mekanizmit të çmimeve dhe politikave të qeverisjes;
- të përvetësojë konceptet ekonomike bazë që shërbejnë për të matur performancën ekonomike dhe për të shpjeguar fenomenet ekonomike dhe si funksionon jeta ekonomike dhe përse mendimi ekonomik është i rëndësishëm për çdo individ;
- të shpjegojë se shkëmbimi i mallrave dhe shërbimeve nxit ndërvarësinë dhe zhvillimin ekonomik midis vendeve;
- të zotërojë terminologjinë bazë që përdorin ekonomistët, të demonstrojë mendimin kritik dhe aftësinë vendimmarrëse.

3. OBJEKTIVAT SIPAS LINJAVE DHE NËNLINJAVE

KLASA 12

34 javë x 2 orë = 68 orë

LINJA 1: EKONOMIA E TREGUT

Përshkrimi i linjës: Kjo linjë fokusohet në krijimin tek nxënësi/ja i koncepteve dhe arsyetimeve ekonomike mbi vendimmarrjen në kushtet e burimeve të kufizuara ekonomike. Nëpërmjet kuptimit dhe analizës së këtij fakti, krijohet një kuptim i qartë ekonomik mbi idenë se të gjitha zgjedhjet ekonomike shoqërohen me një kosto.

Nxënësit njihen me veprimin e ligjit të kërkesës dhe ofertës në ekonominë e tregut dhe pajisen me mjetet e analizës që ata mund t'i përdorin edhe në linjat e tjera. Gjithashtu ata njihen e diskutojnë për parimet mbi të cilat bazohet vendimmarrja e firmave, financimi i tyre si dhe nivelet e konkurrencës së tregut. Ç'është ekonomia dhe faktorët e prodhimit, problemi ekonomik themelor dhe sistemet ekonomike, shtyllat e sipërmarrjes së lirë, skema e qarkullimit të aktivitetit ekonomik, kërkesa, oferta, ekuilibri i tregut, kontrolli i çmimeve nga forcat jo të tregut, konsumatori, burimet e të ardhurave dhe kursimi, buxheti vetjak, planifikimi i tij, sipërmarrësi, biznesi i vogël dhe roli ekonomik i tij, format e organizimit të biznesit, burimet financiar të biznesit, tregu i letrave me vlerë, kontabiliteti i biznesit, prodhimi, kostoja, të ardhurat e firmës, konkurrenca e plotë, konkurrenca monopoliste, monopoli, oligopoli, tregu i punës, aspekte të tjera të tregut të punës, tregu i kapitalit dhe i tokës janë tematika të mundshme për t'u trajtuar në këtë linjë.

Orët e sugjeruara¹ : 41

Nënlinja	Objektivat
<p>1.1 Çfarë studion ekonomia? (7 orë)</p>	<p><i>Në përfundim të klasës së 12-të nxënës/i,-ja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të shpjegojë konceptet pamjaftueshmëri, sistem ekonomik, kosto oportune dhe lidhjen shkakësore ndërmjet pamjaftueshmërisë dhe nevojës për të zgjedhur, duke pranuar koston oportune. ▪ të japë shembuj personal lidhur me marrjen e vendimeve dhe koston oportune të saj; ▪ të identifikojë faktorët e prodhimit për një të mirë ose shërbim; ▪ të interpretojë një lakore të mundësive të prodhimit si dhe nëpërmjet saj të ilustrojë koston oportune”; ▪ të vlerësojë mënyrën se si sisteme të ndryshme ekonomike e zgjidhin problemin ekonomik themelor; ▪ të përshkruajë veçoritë e shtyllave të sistemit ekonomik të iniciativës së lirë; ▪ të përshkruajë rolin e fitimit në sistemin e sipërmarrjes së lirë;

¹ Orë të sugjeruara janë orët e planifikuara nga specialistët për zhvillimin e linjës. Shuma totale e orëve të linjave duhet të jetë sa numri i plotë i orëve në planin mësimor në këtë lëndë. Quhen të sugjeruara, sepse i jepet liri zbatuesit të programit (mësuesit), që të shtojë, ose të pakësojë numrin e sugjeruar të orëve në masën 10%, sipas nevojave të klasës.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të analizojë se si ndërmarrja e iniciativave ekonomike nxit përdorimin e burimeve natyrore, të kapitalit fizik dhe njerëzor; ▪ të përshkruajë fluksin e qarkullimit të aktivitetit ekonomik që lidh familjet, firmat e biznesit dhe qeveritë në ekonominë e tregut.
<p>1.2. Kërkesa oferta dhe çmimi i tregut (8orë)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të interpretojë konceptet: treg, çmim, kërkesë, ofertë; ▪ të formulojë ligjin e kërkesës dhe ofertës; ▪ të interpretojë lakoren e kërkesës dhe ofertës; ▪ të shpjegojë faktorët që shkaktojnë zhvendosjen e kërkesës dhe ofertës; ▪ të përcaktojë çmimin ekuilibër të një produkti të dhënë kur janë dhënë kërkesa dhe oferta për këtë produkt nëpërmjet grafikut; ▪ të bëjë dallimin midis një ndryshimi në sasinë e kërkuar, apo ofruar dhe një ndryshimi në kërkesë, apo ofertë; ▪ të vlerësojë ndikimin e ndryshimeve të elasticitetit të kërkesës në sasinë e kërkuar dhe të ndryshimeve të elasticitetit të ofertës në sasinë e ofruar. ▪ të shpjegojë se si ndikojnë në çmimin e tregut ndryshimet në kërkesë dhe ofertë; ▪ të analizojë ndërveprimin e ligjit të kërkesës dhe ofertës në çmimin ekuilibër; ▪ të shpjegojë se si çmimet e tregut bëjnë racionimin e mallrave dhe shërbimeve dhe motivojnë njerëzit për prodhimin e tyre; ▪ të vlerësojë se si sistemi i tregut siguron plotësimin e nevojave të konsumatorëve; ▪ të dallojë çmimin tavan nga çmimi dysheme; ▪ të shpjegojë se si ndërhyrja e qeverisë mund të ndikojë tek tregu dhe sesi çmimet e tregut ofrojnë informacion dhe nxitje për konsumatorët dhe prodhuesit. ▪ të analizojë raportin kosto-përfitim lidhur me ndërhyrjen e qeverisë në përcaktimin e çmimit të disa produkteve
<p>1.3. Konsumatori në ekonominë e tregut (3 orë)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të përshkruajë rëndësinë ekonomike të konsumatorit në ekonominë e tregut si dhe burimet e të ardhurave të individëve dhe format e tyre; ▪ të shpjegojë arsyet pse njerëzit kursejnë; ▪ të krahasojë metodat e ndryshme të kursimit; ▪ të analizojë faktorët që ndikojnë në masën e kursimit; ▪ të përgatisë një buxhet personal; ▪ të shpjegojë avantazhet dhe disavantazhet e blerjes me kredi.
<p>1.4. Fillimi i një biznesi dhe</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të shpjegojë se si tregu i lirë inkurajon sipërmarrjen;

financimi i tij (8 orë)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të listojë format kryesore të organizimit të biznesit. ▪ të gjykojë mbi avantazhet dhe disavantazhet e secilës prej tri formave kryesore të biznesit; ▪ të shpjegojë organizimin e korporatës ▪ të gjykojë mbi disa nga përgjegjësitë, kërkesat dhe përfitimet që lidhen me sipërmarrjen; ▪ të dallojë burimet e brendshme nga burimet e jashtme të financimit të biznesit; ▪ të shpjegojë qëllimet dhe format e burimeve financiare të biznesit; ▪ të dallojë ndryshimin midis aksionit dhe obligacionit; ▪ të analizojë një bilanc dhe një pasqyrë të rezultateve financiare të firmës.
1.5. Prodhimi, kostoja dhe të ardhurat e firmës (5 orë)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të bëjë dallimin midis kostove fikse dhe atyre variabël; ▪ të llogarisë koston e përgjithshme të prodhimit, koston mesatare dhe atë marxhinale; ▪ të interpretojë grafikun e kostos fikse, variabël, të përgjithshme, mesatare, marxhinale; ▪ të llogaritë të ardhurat e përgjithshme, të ardhurat marxhinale dhe të ardhurat mesatare; ▪ të llogarisë produktin e përgjithshëm fizik, marxhinal, mesatar; ▪ të zbulojë veprimin e ligjit të të ardhurave zbritëse në gjendjen e biznesit. ▪ të shpjegojë funksionin e prodhimit për periudhën afat shkurtër
1.6. Struktura e tregut (6 orë)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të interpretojë konceptet e konkurrencës dhe strukturës së tregut; ▪ të identifikojë nivelin e konkurrencës së tregjeve në ekonomi; ▪ të shpjegojë karakteristikat e secilës nga strukturat kryesore të tregjeve: konkurrencë e plotë, konkurrencë monopoliste, oligopol, monopol. ▪ të diskutojë raportet dhe format e shkrirjes së bizneseve; ▪ të krahasojë strukturat e ndryshme të tregjeve; ▪ të analizojë efektet ekonomike të strukturave të tregut mbi ekonominë dhe konsumatorin; ▪ të argumentojë se zhvillimi i konkurrencës së lirë është në favor të të gjithë subjekteve në ekonominë e tregut.
1.7 Tregjet e faktorëve të prodhimit (4 orë)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të interpretojë ofertën dhe kërkesën për faktorët e prodhimit; ▪ të interpretojë ofertën për punë dhe kërkesën për punë; ▪ të shpjegojë se si kërkesa dhe oferta për punë përcaktojnë çmimin e punës, çmimin e kapitalit, çmimin e tokës; ▪ të vlerësojë shkallën në të cilën forcat e tregut dhe forcat jo të

	tregut ndikojnë në pagat.
--	---------------------------

LINJA 2: EKONOMIA KOMBËTARE

Përshkrimi i linjës: Aktivitetet ekonomike të qeverisë ndikojnë në mirëqenien tonë të përditshme. Njohja me rolin dhe funksionet që ka një qeveri në ekonominë e tregut, dhe identifikimi e analiza e problemeve të ndryshme si papunësia, inflacioni, rënia ekonomike, do të ndihmojë nxënësit që të kuptojnë më mirë realitetin makroekonomik si dhe politikat fiskale apo monetare që ndiqen për stabilitetin e ekonomisë. Në këtë linjë nxënësit mësojnë gjithashtu përmbajtjen, funksionet dhe format e parasë në një ekonomi monetare si dhe rolin e bankave tregtare dhe të Bankës Qendrore. Roli i qeverisë në ekonomi, buxheti i qeverisë, taksat dhe llojet e tyre, deficitit buxhetor dhe borxhi kombëtar, paraja format dhe oferta e parasë, bankat tregtare dhe roli i tyre, banka qendrore, produkti i brendshëm bruto, inflacioni, cikli i biznesit, papunësia, matja dhe format e saj, politika fiskale, politika monetare janë tematika të mundshme për t'u trajtuar në këtë linjë.

Orët e sugjeruara: 22

Nënlinja	Objektivat
2.1. Qeveria dhe ekonomia (7 orë)	<p><i>Në përfundim të klasës së 12-të nxënës/i, -ja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të shpjegojë funksionin e qeverisë si arbitër dhe si subjekt në ekonominë e tregut; ▪ të shpjegojë pse pjesëmarrja e qeverisë në ekonomi është rritur gjatë viteve; ▪ të përshkruajë disa nga të ardhurat kryesore dhe shpenzimet në buxhetin për qeverinë shqiptare; ▪ të shpjegojë arsyet që qeveria vendos taksa dhe pse taksimi nga qeveria është i nevojshëm; ▪ të vlerësojë taksat, bazuar në parimet e vendosjes së tyre. ▪ të krahasojë tipat e ndryshme të taksave, duke përfshirë taksat progresive, regresive dhe proporcionale; ▪ të interpretojë konceptet e deficitit buxhetor, e borxhit publik dhe lidhjen midis tyre; ▪ të analizojë përparësitë dhe mangësitë e deficitit buxhetor dhe borxhit publik; ▪ të përshkruajë një ose disa propozime për të ulur deficitin buxhetor.
2.2. Paraja dhe institucionet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të interpretojë konceptin e parasë dhe karakteristikat e saj dhe

financiare (4 orë)	<p>funksionet e parasë në një ekonomi monetare;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të përshkruaj procesin e lindjes dhe të zhvillimit të parasë duke evidentuar format e saj; ▪ të identifikojë tipat e parasë në qarkullim, në vendin tonë. ▪ të shpjegojë: ofertën monetare, rolin e veçantë të bankave si pranuese depozitash dhe dhënëse huash për ekonominë si dhe domosdoshmërinë e rezervës së detyrueshme bankare; ▪ të përshkruajë organizimin dhe funksionet e Bankës Qendrore të Shqipërisë.
2.3 Treguesit kryesorë makroekonomik (8 orë)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të përcaktojë treguesit që përdoren për të matur gjendjen e ekonomisë; ▪ të shpjegojë konceptin e GDP dhe se çfarë përfshihet në llogaritjen e GDP; ▪ të bëjë dallimin midis GDP reale dhe GDP nominale; ▪ të analizojë kuptimin e GDP për frymë e shprehur në çmime aktuale dhe çmime konstante; ▪ të përshkruajë metodat e matjes së GBP; ▪ të japë kuptimin për inflacionin, deflacionin; ▪ të dallojë inflacionin e shkaktuar nga kostoja nga inflacioni i shkaktuar nga kërkesa; ▪ të shpjegojë ndikimin ekonomik të inflacionit dhe format kryesore të inflacionit; ▪ të shpjegojë fazat kryesore të ciklit të biznesit. ▪ të shpjegojë konceptin e forcës punëtore; ▪ të dallojë format kryesore të papunësisë.
2.4. Stabiliteti ekonomik dhe politikat makroekonomike (3orë)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të përshkruajë mjetet e politikës fiskale. ▪ të shpjegojë pse politikat fiskale janë vendime për të ndryshuar shpenzimet dhe/ose taksat nga qeveria; ▪ të interpretojë efektet direkte dhe indirekte të politikës fiskale në papunësinë, prodhimin dhe normat e interesit; ▪ të përshkruajë instrumentet e politikës monetare; ▪ të dallojë instrumentet e politikës monetare nga ato të politikës fiskale; ▪ të përshkruajë ndikimet dhe kufizimet e politikës fiskale si dhe ndikimet dhe kufizimet e politikës monetare; ▪ të identifikojë rrugët në të cilat politika monetare ndikon në papunësinë, prodhimin, inflacionin dhe normat e interesit.

LINJA 3: MARRËDHENIET EKONOMIKE NDËRKOMBËTARE

Përshkrimi i linjës: Vendet dhe ekonomitë e tyre po ndërveprojnë dhe ndërlihen gjithnjë e më shumë me njëra tjetrën, duke pasur përfitime. Kuptimi mbi tregtinë e lirë, proteksionizmin si dhe kursin e këmbimit valutor do t'i ndihmojë nxënësit të kuptojnë më mirë ndërvarësinë globale ekonomike të vendeve. Tregtia ndërmjet vendeve dhe përfitimet e saj, tregtia e lirë dhe politika proteksioniste, kursi i këmbimit valutor dhe bilanci i pagesave janë tematika të mundshme për t'u trajtuar në këtë linjë.

Orët e sugjeruara: 5

Nënlinja	Objektivat
<p>3.1 Tregtia ndërkombëtare (5 orë)</p>	<p><i>Në përfundim të klasës së 12-të nxënës/i,-ja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të shpjegojë konceptet e përparësisë absolute dhe krahasuese; ▪ të argumentojë përfitimet që kanë vendet e industrializuara kur këmbajnë midis tyre; ▪ të analizojë përmbajtjen e tregtisë së lirë dhe përfitimet ekonomike të saj; ▪ të përshkruajë disa pengesa në tregtinë ndërkombëtare; ▪ të japë në mënyrë të përmbledhur, argumentet që favorizojnë tregtinë e lirë; ▪ të përshkruajë pse luhaten kurset e këmbimit valutor; ▪ të bëjë dallimin midis bilancit të pagesave dhe bilancit tregtar.

4. KËRKESAT NDAJ LËNDËVE TË TJERA

Ekonomia	1. Matematika
<p>Për të gjitha linjat/nënlinjat</p>	<p>Nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të gjejë dhe të interpretojë ekuacionin e vijës në plan. - Të interpretojë pozicionet e ndryshme të drejtëzës në plan, në varësi të koeficientit këndor. - Të llogaritë dhe përdorë përqindjen në raste të ndryshme. - Të jetë i aftë për të llogaritur mesataren. - Të bëjë përlllogaritjen e përpjesëtimeve. - Të jetë i aftë për të llogaritur indekset në raste të ndryshme. - Të interpretojë tabela, grafikë e diagrama.

Ekonomia	2. Gjuha shqipe
Për të gjitha linjat/nënlinjat	<ul style="list-style-type: none"> - Nxënës/i-ja: - Të analizojë dhe interpretojë tekste të ndryshme. - Të shprehë opinione, të arsyetojë, diskutojë, argumentojë dhe të debatojë në lidhje me probleme të ndryshme . - Të zhvillojë dialog, të dëgjojë me vëmendje. - Të bëjë prezantime duke përdorur teknika të ndryshme.
Ekonomia	3. TIK
Për të gjitha linjat/nënlinjat	<p>Nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përdorë pajisje <i>Input/Autput-i</i>, CD, DVD, USB, disketa. - Të përdorë programe të ndryshme për punë të pavarura, për të krijuar tabela e paraqitje grafike dhe për të bërë prezantime të ndryshme (Word, Excel, Power Point), etj. - Të përdorë komunikimin elektronik (e-mail, rrjetin e brendshëm, Internetin, etj. për të komunikuar dhe bashkëpunuar me të tjerët. - Të përdorë Internetin dhe kërkimin në Internet për të gjetur materiale që do të shërbejnë për diskutime dhe analiza të ndryshme.
Ekonomia	4. Gjuhët e huaja (Anglisht dhe Frëngjisht)
Për të gjitha linjat/nënlinjat	<p>Nxënës/i-ja</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të zotërojë fjalorin e domosdoshëm të përgjithshëm për të kuptuar dhe përkthyer materiale me përmbajtje ekonomike. - Të shfrytëzojë fjalorin terminologjik në gjuhë të huaj si: biznes (business), sipërmarrje (enterprise), konsumator (consumer), treg (market), kërkesë (demand), ofertë (supply), papunësi (unemployment), inflacion (inflacion), konkurrencë (competition), bankë (bank), kosto (cost), çmim (price), pamjafueshmëri (scarcity), etj.
Ekonomia	5. Historia
Për të gjitha linjat/nënlinjat	<p>Nxënës/i-ja</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë koncepte bazë si: pronë private, sistem ekonomik, monopol, korporatë, buxhet qeveritar, etj. - Të përdorë njohuritë për periudha dhe ngjarje

	të ndryshme historike në ndihmë të shpjegimit të ndikimit që kanë pasur ato në ekonomi.
Ekonomia	6. Gjeografia
Për të gjitha linjat/nënlinjat	Nxënës/i-ja <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë koncepte bazë të tilla si: burime natyrore, burime njerëzore, eksport, import, papunësi, etj. - Të shpjegojë fenomenin e migrimit dhe ta përdorë në funksion të tregut të punës. - Të shfrytëzojë mjete mësimore si hartat, globin, etj.

5. KËRKESA PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Programi dhe dokumente të tjera zyrtare

Ky është një dokument zyrtar dhe zbatohet për 68 orë. Programi përbën vetëm një pjesë të tërësisë së dokumenteve zyrtare për lëndën e ekonomisë. Dokumentet e tjera kryesore janë korniza kurrikulare e gjimnazit dhe standardet e fushës së shkencave shoqërore, mbi të cilat ky program është mbështetur.

Për të siguruar përdorimin sa më të mirë të programit është e nevojshme njohja me dokumentet e lartpërmendura.

Te korniza kurrikulare vëmendje e veçantë i duhet kushtuar:

- synimeve të përgjithshme të kurrikulës së gjimnazit;
- synimeve të linjave ndër-kurrikulare;
- vlerësimit të nxënësit me notë;
- parimeve të mësimdhënie-mësimnxënies.

Në mënyrë që tërësia e dokumenteve zyrtare (korniza kurrikulare, standardet e fushës së të nxënësve dhe programi lëndor) të zbatohen më së miri në dobi të nxënësve, përdoruesit e tyre duhet të njohin programet lëndore që trajtojnë njohuri ekonomike në gjimnaz.

Është e nevojshme që përdoruesit e dokumenteve të përmendura të kenë njohuri edhe për standardet e fushave të tjera të të nxënësve, si dhe për programet e lëndëve të tjera që zhvillohen në atë vit mësimor.

Zbatimi i programit duhet të bëhet duke respektuar parimet e barazisë gjinore, etnike, racore, fetare, etj.

Objektivat e programit

Objektivat e programit janë për të gjithë nxënësit. Kjo do të thotë që të gjithë nxënësve duhet t'u jepet mundësia që t'i realizojnë ato. Kështu, për shembull, nëse programi i lëndës "Ekonomi" kërkon që nxënësi/ja të jetë i/e aftë të formulojë ligjin e kërkesës dhe ofertës, ose: të identifikojë nivelin e konkurrencës së tregjeve në ekonomi kjo do të thotë se të gjithë nxënësve duhet t'u jepet mundësia të realizojnë këtë objektiv. Për realizimin e këtij objektivi nxënësit duhet t'i jepet detyra, koha dhe mundësi të tjera që

të mbledhë fakte për çështjen në fjalë dhe të bëjë interpretimin e tyre. Realizimi i objektivave në kapituj ose në tema dhe renditja e tyre është zgjedhje e lirë e zbatuesit të programit.

Objektivat nuk duhet të mbeten abstrakt, të pa realizueshëm e të pa matshëm. Nëse një mësues/ese nuk e bën këtë, kjo do të thotë se ai/ajo nuk e ka zbatuar programin lëndor lidhur me këtë objektiv.

Një objektiv përmbushet në nivele të ndryshme nga nxënës të ndryshëm. Mësuesi duhet të ketë të qartë nivelet e arritjes së një objektivit nga nxënës/i,-ja, të renditur si më poshtë:

- Aftësia për të identifikuar dhe përshkruar (nivel i ulët intelektual).
- Aftësia për të shpjeguar dhe për të krahasuar (nivel mesatar intelektual).
- Aftësia për të analizuar dhe vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara (nivel i lartë intelektual).

Për shembull, programi kërkon që nxënës/i,-ja të jetë i/e aftë: *Të përcaktojë çmimin ekuilibër të një produkti të dhënë kur janë dhënë kërkesa dhe oferta për këtë produkt.* Ky objektiv mund të arrihet në disa nivele:

Niveli bazë: të identifikojë çmimin dhe sasinë e ekuilibrit të kërkuar dhe ofruar kur është dhënë kërkesa dhe oferta.

Niveli mesatar: të bëjë dallimin midis një ndryshimi në sasinë e kërkuar apo të ofruar të një produkti dhe një ndryshimi në kërkesë apo ofertë të këtij produkti.

Niveli lartë: të analizojë ndërveprimin e ligjit të kërkesës dhe ofertës në çmimin ekuilibër.

Mësuesi duhet të njohë dhe të kërkojë nga nxënësi zbatimin e kërkesave didaktike bazë, si:

- Nxënës/i,-ja dallon kundërshtitë në pikëpamje.
- Nxënës/i,-ja shpjegon lidhjen ndërmjet një pikëpamjeje me pasojat që ka zbatimi i saj në praktikë.
- Nxënës/i,-ja krijon qëndrimin e tij/saj për çështjen në diskutim, të mbështetur me argumente që mbajnë parasysh edhe argumentet e të tjerëve të ndryshme nga të vetat.

Në zbatim të këtyre kërkesave, mësues/i,-ja duhet t'i krijojë çdo nxënësi/eje mundësinë të shprehë arritjet e tij/saj në të gjitha nivelet. Mësues/i,-ja nuk duhet të mjaftohet me aftësitë e një nxënës/i-eje që arrin nivelin e parë, por t'i krijojë atij/asaj, mundësinë, që me anë të pyetjeve të tjera, të shprehet dhe të demonstrojë aftësitë edhe në nivelet më të larta.

Po ashtu, mësues/i,-ja duhet të vlerësojë nxënësi/in-en për nivelin e shprehur të arritjeve, vetëm pasi t'i ketë dhënë atij/asaj mundësinë për të shprehur aftësitë e veta.

Kujdes i veçantë duhet treguar në realizimin e objektivave që kanë të bëjnë me zhvillimin e aftësive intelektuale dhe sociale të nxënësve, si ato të debatit, diskutimit, punës në grup, etj. Kështu mësuesi mund të japë si detyrë shtrimin e pyetjeve me nivele të ndryshme vështirësie, në përputhje me interesa të ndryshme të nxënësve, të cilat mund të shërbejnë si pikënisje për diskutim dhe debat në klasë dhe shpesh herë duke i sjellë si probleme të komunitetit ku jetojnë, për ta bërë debatin në një teren praktik dhe për të tërhequr interesin e nxënësve.

Për të arritur objektivat që realizohen nëpërmjet veprimtarive praktike, nxënësit duhet të bëjnë lidhjen ndërmjet koncepteve abstrakte dhe përvojave konkrete. Mësuesit duhet t'i nxitin nxënësit të marrin pjesë aktivisht në realizimin e veprimtarive praktike.

Një kërkesë e programit është edhe mbledhja e e informacionit me anë të teknologjive të komunikimit dhe informimit. Objektivat nuk kanë për qëllim vetëm mbledhjen dhe renditjen e informacionit të kërkuar, por ndërveprimin aktiv të nxënësit me këto teknologji në procesin e të nxënës.

Orët mësimore

Programi bërthamë i ekonomisë për klasën e 12 të gjimnazit është strukturuar në linja që vijnë njëra pas tjetrës, por nuk do të thotë se mësimdhënia-mësimnxënia duhet të zhvillohet në këtë renditje gjatë vitit shkollor.

Sasia e orëve mësimore për secilën linjë është rekomanduese. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, por janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën linjë. Domethënë, mësuesi/ja mund të vendosë të përparojë më ngadalë kur ve re se nxënësit e tij, hasin vështirësi të veçanta në përmbushjen e objektivave të kapitullit, por mund të ecë më shpejt kur nxënësit e tij/saj demonstrojnë një përvetësim të kënaqshëm të objektivave.

Në programin e lëndës së ekonomisë afërsisht 70% e orëve mësimore totale janë për shtjellimin e njohurive të reja lëndore dhe 30% e tyre janë për përpunimin e njohurive (gjatë vitit dhe në fund të vitit shkollor).

Përpunimi i njohurive

Përpunimi i njohurive përmban:

- përsëritjen brenda një kapitulli të njohurive-bazë të tij (konceptet themelore);
- testimin e njohurive-bazë;
- integrimin e njohurive të reja të një kapitulli me njohuritë e kapitujve paraardhës;
- integrimin e njohurive të reja me njohuritë e lëndëve të tjera (ndonëse këto integrame do të përshkojnë zhvillimin e çdo ore mësimore, gjatë përpunimit i duhet kushtuar kohë e posaçme);
- përsëritjen vjetore (pavarësisht nga ndarja në linja dhe në blloqe tematike, lënda duhet parë si një e tërë);
- testimin vjetor (nuk është i detyruar).

Në orët mësimore, që i përkasin përpunimit të njohurive, mësuesi zhvillon edhe tema me nismën e tij ose me kërkesën e vetë nxënësve. Këto tema mund të pikënisjen nga ngjarje aktuale ose thjesht nga kureshtja e nxënësve.

Veçanërisht gjatë përpunimit të njohurive, duhet t'i kushtohet kohë e posaçme kultivimit të aftësive të posaçme lëndore, si: të maturit, të ndjekurit e udhëzimeve, të zbatuarit e kushteve të sigurisë, të përdorurit e pajisjeve dhe aparateve shkencore, të shfrytëzuarit e të dhënave. Gjatë orëve të përpunimit të njohurive, nxënësve duhet t'u krijohet mundësia të punojnë detyra tematike, projekte kurrikulare, të zgjidhin situata problemore nga jeta etj.

Në përputhje me zhvillimet aktuale ekonomike dhe problemet e dala mësuesi mund të japë detyra dhe të organizojë diskutimin dhe debatin e tyre në klasë, p.sh, mbi mekanizmat monetare dhe fiskale që përdor qeveria e jonë në kushtet aktuale, për zhvillimin e ekonomisë shqiptare. Ky diskutim e debat mund të zgjasë edhe më shumë se një orë mësimore.

Veçanërisht gjatë përpunimit të njohurive duhet t'i kushtohet kohë e posaçme kultivimit të:

- Aftësive të përgjithshme, si aftësia e komunikimit, aftësia e menaxhimit të informacionit, aftësia për zgjidhjen e problemeve, aftësia e të menduarit kritik dhe krijues.
- Aftësive që lidhen me veçoritë e lëndës (njohuritë ekonomike, aftësitë intelektuale të përdorimit të këtyre njohurive, duke mbajtur qëndrimet e nevojshme kritike dhe aftësitë e pjesëmarrjes dhe të zhvillimit të prirjeve në problematikën ekonomiko-sociale).
- Formimit të qëndrimeve, si qëndrimi etiko-social dhe gjatë punës në grupe të vogla nxënësish.

Gjatë orëve të përpunimit të njohurive nxënësve duhet t'u krijohej mjedisi i përshtatshëm në rrafshin psiko-social për t'u ndjerë mirë dhe për t'u shprehur lirshëm si dhe t'u krijohej kushtet e nevojshme për të punuar detyra tematike, projekte kurrikulare, të zgjidhin situata problemore nga jeta, etj.

Pjesë e përpunimit të njohurive është rishqyrtimi vjetor i lëndës, i cili ka për qëllim të nxjerrë në pah dhe përforcuar konceptet e metodat themelore të kësaj lënde.

6. VLERËSIMI

Vlerësimi i nxënës/it,-es përkrah gjithë procesin mësimor dhe shërben për përmirësimin e këtij procesi. Vlerësimi i nxënësit do të fokusohet në përvetësimin e lëndës së ekonomisë, në konceptet bazë të programit të kësaj lënde, në aftësitë e tyre për të shprehur njohuritë e tyre në një formë të strukturuar, për të mbajtur qëndrim kritik dhe interpretuar problematikën ekonomike, në formate të ndryshme, përmes paraqitjes gojore, apo të dhënave numerike e grafike.

Mësues/i,-ja zhvillon vetë e ndihmon nxënësit që së bashku të zhvillojnë një larmi mënyrash vlerësimi, si: me shkrim, me gojë, me projekte, me përgatitje të maketeve, të modelimeve dhe simulimeve kompjuterike, etj.

Vlerësimi i nxënës/it,-es synon matjen e performancës së nxënësit dhe si i tillë, nuk kufizohet thjesht dhe vetëm me vendosjen e notës.

Vlerësimi mbështetet tërësisht në objektivat e programit lëndor dhe mësuesi nuk ka të drejtë të vlerësojë nxënësit për ato objektiva të arritjes që nuk përshkruhen në program.

Objektiv i vlerësimit nuk janë vetëm njohuritë dhe aftësitë, por edhe qëndrimet e nxënësve, si: qëndrimet etiko-sociale në përgjithësi dhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti.

Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Nxënësi/i,-ja vlerësohet me notë ndërsa demonstron arritjet e tij/saj.

Në punime të nxënësve me grupe të vogla, mësues/i,-ja parashton peshën e vlerësimit me notë të grupit në tërësi dhe të secilit nxënës në veçanti.

Mësues/i,-ja nuk e ka të detyrueshëm vlerësimin me notë të nxënësve në çdo orë mësimore dhe të vendosë nota në regjistër për secilën orë mësimore. Si rregull, nxënësit dhe mësuesit duhet që lirshëm të bashkëbisedojnë si partnerë rreth përvetësimit të njohurive të fituara të orëve të kaluara dhe kryerjes së detyrave jashtë klase.

Herë pas here mësues/i,-ja duhet të vlerësojë me notë duke ua bërë të qartë nxënësve që në fillim qëllimin e vlerësimit dhe kriteret e tij.

Vlerësimi me shkrim shërben për aftësimin e komunikimit me shkrim dhe mund të realizohet jo vetëm me laps e letër por edhe në rrugë elektronike.

Mësues/i,-ja vlerëson nxënës/in,-en me notë për parashtrimet me shkrim, në provimet periodike me shkrim dhe në prezantimet me shkrim të punimeve të tij/saj, të zhvilluara vetë ose në grup.

Mësues/i,-ja planifikon provime periodike me shkrim për blloqe të gjera orësh mësimore, që përbëhen nga një a disa kapituj, të cilët i bashkojnë objektiva të ndërlidhura të të nxënësit. Në përshtatje me qëllimin e vlerësimit me shkrim, përdor lloje të ndryshme testesh, që nga minitestet disaminutëshe për një objektiv të veçantë të të nxënësit, tek ato një orëshe; teste me alternativa ose zhvillim, detyra tematike, projekte kurrikulare etj.

Një formë e parashtrimit me shkrim nga nxënësit është dhe provimi përfundimtar.

Për të testuar atë ç'ka ka arritur të përvetësojë nxënësi mësues/i,-ja duhet të përdor forma të ndryshme vlerësimi. Krahas vlerësimit të përditësuar përdor edhe vlerësimin përmblendës, që organizohet periodikisht në fund të kapitujve mësimorë, të semestrit, apo në fund të vitit. I pa ndarë nga procesi i vlerësimit është edhe aspekti motivues. Mësues/i,-ja ndjek ecurinë e nxënësit nëpërmjet zbatimit të formave përforcuese pedagogjike, duke synuar që të nxitet interesi dhe dëshira e nxënësve për të mësuarit e efektshëm.

Portofoli i nxënës/it,-es, si një mundësi vlerësimi e vetëvlerësimi dhe informacioni të prindërit të progresit të nxënësit, është një koleksion i punimeve të tij/saj përgjatë vitit shkollor për një lëndë të caktuar. Ai mund të përmbajë provime me shkrim, detyra tematike, projekte kurrikulare, fotografi e produkte të veprimtarive kurrikulare etj. Përzgjedhjet për portofolin bëhen nga nxënësit, ndërsa mësuesi/ja rekomandon.

Çrregullime të diagnostikuara si: disleksia, vështirësi të veçanta gjuhësore, p.sh., të fëmijëve të ardhur rishtas nga emigracioni, merren parasysh nga mësuesi duke u mundësuar këtyre nxënësve të vlerësohen me mënyra të posaçme, me forma alternative vlerësimi të përshtatshme për gjendjen e tyre.

Zbatuesit e programit duhet të kenë parasysh se vlerësimi i nxënësve në ekonomi nëpërmjet testeve është i rekomanduar. Por ky vlerësim mbetet mekanik, i pjesshëm, pasi nuk jep informacion të plotë mbi kulturën e nxënësit, mbi atë se çfarë di dhe çfarë është në gjendje të bëjë. Testet tradicionale, si ato me zgjedhje të shumëfishtë apo me përgjigje të shkurtër në fund të një blloku tematik ose kapitulli, nuk vlerësojnë dot se sa di nxënës/i,-ja të planifikojë e realizojë një projekt, të bëjë vrojtime dhe matje të sakta, të analizojë të dhënat dhe të nxjerrë përfundime. Prandaj dhe siç rekomandohet nëpërmjet rubrikës së vlerësimit, vlerësimi duhet gjykuar si një proces kompleks, që synon përmblendjen e objektivave të programit.